

## **Světové hřebčiny**

### **Chov koní v Čechách**

Praotec Čech se vezl na koni - příchod Čechů do střední Evropy byl spíše příjezdem: kmen byl totiž vybaven koňmi, jak se o tom zmiňují Anály faldské z roku 871. Když se tudy léta Páně 965 ubíral arabský kupec Ibrahim Ibn Jakub, připojil, že „v pražských dílnách se vyrábějí vynikající koňské postroje, které se spolu s koňmi vyvážíjí do cizích zemí...“ Za života Jana Husa (1371 - 1415) již působilo v Čechách 31 stájí a podle dochovaných záznamů v nich drželi 30 hřebců a 400 klisen. O dvě století později zde byl založen přímo císařský hřebčín - stalo se tak v Kladrubech kolem roku 1579, šlo o první podnik toho druhu v Evropě. Hřebčín pořídil i vévoda Valdštejn (v jeho maštalích stálo 2000 koní), posléze se přidalo arcibiskupství olomoucké, jakož i rod Lichtenštejnský v Nových Dvorech a panství jihlavské... Marie Terezie panovnickým patentem přikázala co největší péči o chov koní veškeré šlechtě a stavům, vytyčila obvody hřebčinců a určila kritéria pro výběr plemenů.

Výnosem Josefa II. se chopila řízení plemenitby vojenská správa, nadlouho a úspěšně. Až dojde k porážce Napoleona, bude na tom mít zásluhu i 81 českých stanic s 500 chovnými hřebci.

Dlouhý mír přál rolníkům, dopravě, čilému zahraničnímu obchodu: od poloviny 19. století se ustavovala družstva chovatelů, vznikly okresní hospodářské spolky (např. v Písku, Českém Krumlově, Strakonici, Sušici, Čáslavi). Začátkem 20. století se vytvořil Zemský svaz spolků pro chov koní teplokrevných i chladnokrevných, vyrojily se i odborné časopisy (od roku 1902 vycházel Chov hospodářských zvířat, nejlepší v celém mocnářství, dále Praktický chovatel koní a Chovatelské listy, rovněž Časopis českých zvěrolékařů a Zvěrolékařský obzor).

První světová válka proměnila hřebčiny ve válečné průmyslové podniky, vyrabovala desetitisíce koní. Sotva se chovy podařilo doplnit, poničila je totálně druhá světová válka - statisíce zvířat zahynulo v bitvách a za epidemií, zmizelo při přesunech front... Z kořistních zbytků vybrali naši šlechtitelé sotva 400 plemenných klisen. (Českému zemědělství, kde ztráty koní bylo nutno co nejrychleji nahradit, poskytla pomoc UNRRA. Dovezla k nám přes sto tisíc koní dánského a amerického původu). Vše dovršila nastupující mechanizace, zvířata byla v práci nahrazena stroji. Od konce 2. světové války u nás klesly stavy koní na pouhou desetinu...

Nejstarší hřebčín v České republice i v celé Evropě se prostírá v **Kladrubech nad Labem**. Obec prošla rukama mnoha vlastníků: ve 13. století patřila klášteru premonstrátů z Litomyšle, pak si ji najali vyšehradští proboři, jako léno sloužila Dobřeji z Kladrub a jiným šlechticům. V roce 1491 (rok před objevením Ameriky Kolumbem) zakoupil Kladrubské panství Vilém z Pernštejna a velkolepě nechal zvelebit: mimo jiné povolal vyhlášeného vodního stavitele Jakuba Krčina, aby zde vybuodoval soustavu rybníků (v roce 1563 jich už bylo 284), které později napájely Opatovický kanál (sváděl vodu na kladrubské pastviny). Vilém se však nákladnými úpravami nakonec tak zadlužil, že nezbylo nic jiného, než celé panství prodat za 200 000 kop grošů českým stavům. Ty Kladrubsko věnovaly coby korunovační dar Habsburkovi na českém trůnu - Maxmiliánu II. Panovník sem nechal kolem roku 1550 dovézt ze Španělska andulské koně, první předky koní starokladrubských. Nařízením Rudolfa II. pak byl r. 1579 v Kladrubech nad Labem založen císařský dvorní hřebčín, tedy tzv. „kštýt“ (z německého Gestüt = hřebčín, jeho správce byl „kštýt-mistr“). Rudolf II. byl ovlivněn výchovou na španělském dvoře a tamní módu zaváděl do Čech. Na Pražském hradě dal postavit Španělskou jízdárnu se sálem, pokračoval v dovozu starošpanělských koní, ve Vídni zavedl španělskou jezdeckou školu. Za vlády Karla IV. se kladrubské stádo rozrostlo na 1000 zvířat, hřebčín byl proto rozšířen (jeho dnešní podoba a uspořádání budov jsou prakticky totožné). Dlouho však v nové kráse nestál: po vítězství rakouské armády v bitvě u Kolína roku 1757 nocoval na dvoře hřebčína dragounský pluk, opilí vojáci způsobili požár, z budov a stájí zůstaly holé zdi, v plamenech skončil i archiv hřebčína. Koně zde našťestí nebyli, chovatelé je před válečnou spouští přehnali do Uher. Zpět do hřebčína se mohli vrátit až po patnácti letech - o jeho znovuzřízení se postaral Josef II. Svěřil hřebčínu v Kladrubech výsostný úkol: produkovat bělouše a vraníky ke kočárům císařského a arcibiskupského dvora ve Vídni. Toto pověření trvalo až do roku 1918. Česká antipatie ke všemu, co souviselo s Habsburky a porobou způsobila, že hřebčín byl po ustavení Československé republiky málem zrušen, stádo urozených vraníků se rozpadlo a po desetiletích muselo být pracně obnovováno...

Současným úkolem starobylého kladrubského hřebčína (v roce 1979 oslavil 400 let trvání, událost byla zařazena do kalendáře světově významných výročí UNESCO) je především produkovat starokladrubské koně pro kulturně-historické účely.

Nejstarší hřebčín s chovem anglického plnokrevníka v České republice leží ve městě **Napajedla** při břehu řeky Moravy. Hraběnka Marie Anna Rotalová zde dala v roce 1764 postavit

zámek ve vlašském stylu. Ten později spolu s hospodářstvím připadl rodu Stockau, do něhož se přičlenil náruživý a úspěšný turfman Aristid Baltazzi. Roku 1886 zde uskutečnil svůj velký sen: přebudoval chlévy na moderní boxové stáje a u rakousko-uherských, anglických a německých chovatelů nakoupil 12 klisen. Prvním hřebcem, kterého přivedl do napajedelské stáje, byl Kisbér (koupil jej jako ročka, brzy nato se tento kůň postaral o senzaci: zvítězil v anglickém derby, Baltazzi tehdy od královny Viktorie obdržel zvláštní cenu - 15 kg těžký stříbrný klíč). Více než sto roků, které od počátku hřebčína stačily uběhnout, bylo naplněno nejen slávou. Generace koní s jezdci v barvách Napajedel (nejprve to byla světle modrá blůza a červená čapka, později modrobíle a červenobíle pruhovaný dres) oslňovaly diváky na dostihových drahách doma i v zahraničí. Dostavili se však i těžké chvíle. Po smrti Aristida v roce 1914 se začala finanční situace dědičky Marie Baltazziové prudce zhoršovat. Vdova podnikla řadu zoufalých akcí na záchranu ( mimo jiné se pokusila v zámecké zahradě vrtat naftu...). Naprostému úpadku zabránil v hodině dvanácté Československý stát - odkoupil zbylé plnokrevníky, zbytek hřebčína byl rozebrán při veřejné dražbě. Teprve roku 1934 republika získala napajedelský celek, zařadila ho mezi státní podniky, a tím se Napajedlům otevřela nova budoucnost. Pod vedením zkušených odborníků (zpočátku Eduarda Gershi a ing. Tichoty) navázal chov na Aristidovy úspěchy. Napajedelský hřebčín si postupně vydobyl reputaci.

V současné době se zde každoročně narodí až 60 hříbat, potomků domácích i zahraničních plnokrevníků. Napajedelští chovatelé posílají klisny na přípuštění i do ciziny, z dostihově vyspělých zemí ( z Anglie, Irska, Francie, SRN, Polska) nakupují či půjčují „novou krev“, plemeníky a mnohdy březí klisny.

Objekty hřebčína se neustále rozrůstají: v Napajedlech přibýly moderní stáje pro klisny s hříbaty, administrativní budova a byty pro zaměstnance, na přilehlé farmě Pěnné postavili pohybovou dráhu.